

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

Управление образования по г.Магас и г.Назрань

ГБОУ "СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО

_____ Мальсагова Я.М.

Протокол № 3
от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____ Плиева Х.А.

Протокол № 3
от «28» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

директор ГБОУ
"СОШ-ДС № 11 г.Назрань"

_____ Нальгиева М.Г.

Приказ № 16
от «29» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 4-х классов

г.Назрань, 2023 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка)

Г1алг1ай литература программах лаьца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархочоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхеллаговзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а кьоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценача, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун кьоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара наькъаш. Укхаза царна хайтача бакъахьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1айметтала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпаражанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб.Массехк хана доакъоьх бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш –г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхевара духьа, ужэьаца, эздедаца, хозанена лоарх1амца кхеварадухьа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори адикаг1а йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теоридикаг1а кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайойя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-

тайпара хьехара наькъаш леладе деза: хоза кьоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компьютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беа йоазонхоех а цар говзамеча йоазонех лаьцакхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

5-8 классашка теркам бе беа хоза кьоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, урокаш т1а а дешаш, ц1аг1арча дешара т1ахьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беа массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш,оттадаьча хаттара текста жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой керттерча даькъе кхетам болаш кийчбе беа ешаш йола произведенешшоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь пробдемаш тохкаш, хьехархочун уроккерттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххьара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьала ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала хадеза.

Къаьста теркам т1абахийта беа дешархоша шоай ло1аме беча балха, произведене доакъош,

текста юкѣра белгалѣяха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалый оамалех шоашта хетар оалаш, 1алама суртдийшачул т1ехьаг1а уж каьхата т1а дахка хьожаш.

Балха х1ара тайпа, 1омаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза.

Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду кьамаьл шаьрде, х1ана аьлча, из йоазонца беболча балха лард я.

Метаяредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара т1адуллар оттаде, урока лерх1амга хьежжса. Деша дешара лерх1амаиша хьежжса.

- Массанеца цхьана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжса беи бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- 31амигача тоабаца е иинне цхьана болх беи, кердача темах ховр а, де ховр а хьакьоастадар. Урок йодаи беча балхах раьза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхуви хилар хьахьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо иий ло1амаг1а хьаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттараиша новкьостал а деш. Деша кьайла ма1ан ха, из тахка.

-Произведенеи шоайла йиста, в1аишаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хьаоалаи.

-Дийшачун дакьа диста мукьама е или дакьаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахьан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доаг1а масалаи доаладе, даьржа дувзаденна кьамаьл де.

- Г1алг1ай фаьлгаи кхоллара лерх1ам ха, цар лу пайда, цар лерх1ам ха.

- Поэзи а проза а шоайла кьоастае ха, литературни илман кхетам балара текстаи сання.

- Кхоллама навькаи хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеи дагалувцаи, проектни т1адуллари кхоачаидеи.

-Дешаишдар кхетаде, дийшар лоаца таблица чу а схема чу а д1аязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара кьамаьл оттаде, урока болх беи кадай хила, хаттараи тела. Диалоге, тоабах болх беи дакьа лаца. Шийна бакьахьа хетар ч1оаг1аидеи, кхычарца кьамаьл де хар.

- Темага хьежжса 5-6 предложенеи дувзаденна кьамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувг1а ха, кьовсама юкье дакьа лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эди дешаиша кьамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереиша.

- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, кьовсам, дов е цатоам д1абаккхара тайп-тайпара вариациеи йоалае ха.

- Бокхийчарца кьамаьл деш, книжкаи, дошлоргаи, энциклопедеи дешаи кердадар, пайдабар леа.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаьца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, кяхетаме, вIаши новкъостал деш хилар)
- Ше ваьнна моттиг хови хила, ше малагIа этносаца лоархIаи ва ха. Кхыча кхамех цар сий деш кхамабл дар.
- Кхыйола культураи а, кьамаш а долга хови хилар, дикагIа довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракетараи хьаала хар (нохчий, татараш, Iарбий, сирийцаи, кх. дI. а).
- Юкъя а ца лелхаш, кхычунга ладувгIа ха, ший уйла сатийна дIаалар, тайп-тайпара аргуменатаи а йоалаеш. Дешархой вIаши кьовсам балара бахьанаи ха.
- ЦIагIа а классе а книжкаи дешара тIакхуви хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.
- Йоазонхой кхолламах ха безам болаи хилар хьахьокхар, шийна эггара чIоагIагIа безачар цIераи яха хар, безара бахьан а хьаалар.
- Литературни кхоллама болх шийна эшаи болга хар.
- Ишколе вахара бокьонаи йовзар, цар дешархочоа лун айда малагIа ба хар. Дикача дешархочун масалаи доаладе йийшаца произведени юкьера.
- Сага новкъостал доацаи ше болх бе хови хила, ше даьчох жоп дала дезалга хови хила.
- Поэтически деша хозал хови хила, йоазонхочо дешаица сурт дулаи доаладаь дешаи хьалаха хови хила. Хозахийта дешаи а эпитетаи а шоай кхамабла юкьедоаладар.
- Эделаца дар доацар хови хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаи хьаювцаха, гIулакхаца дар доацар кьоастаде ха.
- Дешаи а яздеи а нийса вагIараи бIаргий са толха ца дараи йоагIа бокьонаи хови хила. КIаьдвалар дIадоаккхаш е еза упражненеш йовзаи, уж еи хила. Саг унахцIена хилара бокьонаи цIагIа а накъайоалаи лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

- дешархо кьаман гIулакхаи эздеаи тIакхийна хилар;
- дезала вахар довзаш хилар;
- ший кьаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;
- Росси пачхьалкхен гражданин ше волга хови хилар;
- дешархочун оамалаи, декхараш кхийна хилар: урока, урокал араха а.

ГIалгIай метто, эрсий метто санна, метта Iилман дакъя а ший маIанна а йоккха моттиг дIалоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически маIан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча кьамашца Iимерза а, эздIа хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш. Тахан латтача хьале гIалгIай мотт Iомабара, цу метта йоазув де хара Iалаьмате йоаккха терко е еза кьаьстга ишколо. ХIанзарча зама бераша Iалаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. ЦIагIа а ара а бераша шоай наьна метта кьамабл кIезига ду. ГIалгIай мотт бувчачар а кьамабла юкье дукха эрсий дешаш леладу, цудухьа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Ишттача хьале тIехь тIайоагIаца хана гIалгIай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухьа ишкола хьалха латта декхар да гIалгIай метта дешари йоазуви дешархошта Iомадар, безам тIабахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. КIира сахьатий боарам дукха беце а дешархоша мотт Iомабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара дIахьехе. Цу тIа йоазув де гIалгIай метта хала а дац, хIана аьлча, гIалгIай абата тIа дукхагIадола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта Iомаде IотIакхета алапаш да: I, аь, гI, кх, къ, кI, пI, тI, хь, хI, цI, чI, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам тIабахийта беза дешаш дIаоалаши яздеши йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, хIана аьлча, бери яздеца хана ше харцахьа дош дIааларга хъежжа гIалаташ а деш яздергда. Из болх I классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Г1алг1ай литература

№ п/п	Урока темаш	С1а хьа таш	Ха	
			План.	Факт.
I- четверть Даьй-Мохк Г1алг1айче				
1.	Книжка довзар. «Г1алг1ай мохк» Хамхоев А. «Тахан со г1озваьнна» Яндиев Дж.	1	7.09	
2.	«Къамаьл» Гагиев Г. Ма къаьга доаг1а» Осмиев Хь.	1	14.09	
3.	Кл. арахьара урок «Сона Даьхе еза» Хамхоев А. «Наьсаре» Чахкиев С.	1	21.09	
4	«Г1ишланхой 1уйре» Кодзоев Т. «Даьхен ираз 1алашде» Озиев С.	1	28.09	
5.	«Вай байракх. Вай герб». «Г1аьнаш лега ха» Гагиев Г.	1	5.10	
Хьамсара 1алама сурташ				
6.	Кл.арахьара урок «Лийг» Хашагульгов I Хьунаг1ара гуйран 1уйре» Торшхоев И.	1	12.10	
7.	«Эггара боккхаг1бола чкъаьра» «Аьхки сала1ар» Саракаев Хь.	1	19.10	
8.	«Эг1ар» Ведзижев А. «Кхоанен даьй» Плиев М-С.	1	26.10	
Къахьегам, г1улакх, эздел-доттаг1ий ба				
9.	«Безам ба са» Осмиев Хь. «Дикадар, водар» Берсанов Х.	1	9.11	
II- четверть				
10	«Г1ишланхой» Ужахова Х. «Къоаной К1анти» Костоев 1.	1	16.11	
11.	Кл.арахьара урок «Тоатолг» Плиев М-С «Йиь хьажк1а» Плиев М-С	1	23.11	
12	«Лейлай ц1ай» Шадиев С, «Балха кулгаш» Осмиев Хь. «Хьаг1» Шадиев С.	1	30.11	
Халкъа багахбувцам				
13.	Багахбувцама дош- хозала хьаст. Танкиев А. Иллеш	1	7.12	
14.	Кицаш. Ховли- довзали. Кл.арахьара урок. «Когсоалозаш» Осмиев Хь.	1	14.12	
15.	Фаьлг хьалха оалараш «Тешаме новкъост» фаьлг «Тешаме новкъост» (фаьлг), Берза дув (фаьлг).	1	21.12	
3 четверть				
16.	Борзи ж1алии (фаьлг) Маьра к1аьнк (фаьлг)	1	28.12	
17.	Дошо фийг (фаьлг), «Кхо хьехар» (фаьлг) Кл.арахьара урок. «Юрт ягар» Галаев Хь.	1	11.01	
18.	«Къе саги борзи» (фаьлг), «1овдалча берзах бола фаьлг» «Доттаг1а» Гагиев Г. «Г1алг1ай мотт»	1	18.01	

Машарай доттагалай тӕхъа				
19.	«Осканов Суламбек-Халкъа турпал» Котиева Н. «Машар» Гагиев Г. «Ма дика дар» Хамхоев А.	1	25.01	
20	Кл.арахъара урок. «Мугларера гӕшланхо» Кодзоев Т. Бераш- Даьхен кхоане я» Осмиев Хъ., «Шоайла машар лоаттабе» Озиев С.	1	1.02	
21.	«Хаьхочун да» Чахкиев С. «Къахъегам», «Кадайли Мекъали» Озиев С.	1	8.02	
Гӕлгӕй йозанхой				
22.	«Совгӕт», «Бераш дегагӕз» Озиев С. Кл.арахъара урок «Майра летчик» Галаев Хъ	1	15.02	
23.	«Бӕасти» Зязиков Хъ-Б. Керда шу», «Бӕасти йоагӕл» Осмиев Хъ.	1	29.02	
24	«Кулгашӕ бӕргашӕ», «Бӕастан догӕл» Муталиев Хъ-Б. Лермонтовга», «Бӕасти» Яндиев Дж.	1	7.03	
25	«Мух», «Низа овла» Веджижев А. «Беама юхъанцара оагӕилг», «Нана» Чахкиев С.	1	14.03	
4 четверть				
26	«Тирк», «Бутт», «Са моаршал да хъога» Плиев М-С Кл.арахъара урок.Селӕд дешар	1	21.03	
27	«Гӕйгӕ оаш ма елаш», «Наьсарен лаьтта», «Гӕрагӕураш» Гагиев Г.	1	28.03	
Дувца вай ноаноех лаьца				
28	«Нана» Муталиев Хъ-Б., «Нана тхъайса улл» Гагиев Г. «Оагӕув хъалаьцача» Мальсагов А.	1	4.04	
29	«Даьци» Шадиев С. Кл.арахъара урок.Селӕд дешар	1	18.04	
30	«Нана дагалаьца» Осмиев Хъ., «Кхалнах» Хамхоев А. «Шера ханаш», «Аькхе» Плиев А.	1	25.04	
Хъамсара ӕалама сурташ				
31	«Ткъамашца лела сахъат» Чаплина В. «Даьхе» Гагиев Г., «Бӕасти йоалаш» Плиев А	1	16.05	
32	«Бӕастинг» Кодзоев Н. «Бӕасти» » Гагиев Г. «Селӕд» Мякиев А. «Хъаст» Арапиев Хъ.	1	23.05	
33	«Вӕовнаш» Гагиев Г. «Гӕи цун тӕхъеи» Чарахъал дитар» Шадиев С.	1	25.05	
34	Бакъилг» Арчаков Т. ӕомадаьр кердаккхар	1	30.05	